

Lausunto esityksestä luonnonsuojelulain hallituksen esitykseksi

2.9.2021

Erikoissyöttäjät Jarmo Rintala, Heidi Nummela, Heikki Ylisirniö

Kommenttimme seuraavin kohtiin, jaoteltuna lausuntopalvelussa käytetyn mukaisesti.

Yleiset säännökset

Uusi 8 § selvälläolovelvollisuuden korostaminen laissa on hyvä uudistus ja yhdenmukainen hallituksen esityksessäkin mainittujen ympäristönsuojelulain ja muiden ympäristöoikeuteen liittyvien aineellisten lakien kanssa.

Luonnonsuojelun viranomaiset ja muut toimijat

Maininta asiantuntijaviranomaisista on tärkeä. Säännöksestä ei käy ilmi, mikä viranomainen yksittäisessä rikosasiassa antaa arvion aiheutuneesta vahingosta tms. Tämä oletettavasti on jätetty käytännön ja kyseisten yksittäistapausten erilaisuuden johdosta tapauskohtaisesti ratkaistavaksi.

Luonnontieteellisen keskusmuseon rooli rikosprosessin yhteydessä on epäselvä.

EY Asetus 338/97 16 art. seuraamukset: ” 3. Jos yksilö takavarikoidaan, se luovutetaan takavarikoinnin suorittaneen jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen huostaan, jonka: a) on tämän jäsenvaltion **tieteellistä viranomaista** kuultuaan sijoitettava tai luovutettava yksilö paikkaan, jonka se katsoo olevan yleissopimuksen ja tämän asetuksen tavoitteiden ja säännösten mukainen; ja joka”

Edellä mainittu tieteellistä viranomaista koskeva kohta on aiheuttanut rikosprosessissa keskustelua siitä, voiko poliisi takavarikoiduaan ko. lajeja, päättää eläinten sijoittamisesta ilman Luonnontieteellisen keskusmuseon kuulemista.

Eliölajien suojelu

73 § eliölajien ym. tappamisesta ja hävittämisestä koskee tahallisia tekoja. Muissa lakiesityksen kielloissa ei mainita tahallisuutta. Voisiko tämä tekemuoto olla kuitenkin rangaistavaa törkeästä huolimattomuudestakin? Perusteluista ei selviä miksi pykälä poikkeaa tältä osin esimerkiksi 75 §:n kasvilajien rauhoitussäännöksistä.

Vaihdanta, maahantuonti ja maastavienti

Lakiluonnoksen 87 §:n 1 momentin mukaan rauhoitetun eläin- tai kasvilajin yksilön hallussapito, kuljetus, myyminen ja vaihtaminen sekä tarjoaminen myytäväksi tai vaihdettavaksi on kielletty. Momentin sanamuodosta saa sen käsityksen, että hallussapito myös muussa kuin kaupallisessa tarkoituksessa on kielletty. Hallituksen esitystä koskevan luonnoksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on saman pykälän kohdalla teksti: ”Pykälä sisältäisi säännökset rauhoitettujen lajien,

vaihdannasta ja niiden kaupallisesta hyödyntämisestä.” Lukijalle syntyy epäily, että pilkun edeltä on jäänyt pois jokin sana (kenties sana *hallussapidosta*), mutta asia jää epäselväksi.

Lain noudattamisen valvonnan kannalta olisi erittäin tärkeää, että laissa ja sen esitöissä olisi yksiselitteisesti ilmaistu, kielletäänkö 87 §:n 1 momentissa myös ei-kaupallisessa tarkoituksessa tapahtunut hallussapito. Tällainen hallussapito tulisi ainakin lähtökohtaisesti kieltää – taikka siis saattaa lakiluonnoksen 89 §:ssä esitetyn lupamenettelyn alaiseksi. Mikäli ainoastaan kaupallisessa tarkoituksessa tapahtuva hallussapito kielletään, syntyy lain noudattamisen valvonnassa vaikeita näyttöongelmia, kun isonkin kokoelman hankkineen keräilijän kohdalla tulee kyetä näyttämään toteen toiminnan kaupallinen tarkoitus. On selvää, ettei pelkästään kaupallinen toiminta vahingoita luontoa, vaan vahingollista voi olla myös täysin ei-kaupallinen kasvi- tai eläinyksilöiden keräily.

Tältä osin voisi harkita lakiin kirjattavaa vaatimusta siitä, että hallussapitäjällä pitäisi olla joku selvitys laillisesta saannosta/hallussapidosta.

Luonnonsuojelun valvonta, hallintopakko ja rangaistukset

Lakiluonnoksen 128 §:n 2 momentin mukaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus on rikosasiassa asianomistaja. Tämä on tervetullut parannus voimassa olevaan lakiin nähden. Rikosvastuun toteuttaminen tehostuu, kun ympäristöviranomaisella on asianomistajan asema.

Lakiluonnoksen 129 §:ssä oleva rangaistussäännös on käytännössä kopioitu voimassa olevasta laista. Vääjäämättä syntyy sellainen käsitys, ettei rangaistussäännöksen toimivuutta ole valmistelussa mietitty.

Lakiluonnoksessa on asetettu eri tahoille lukuisia erilaisia velvoitteita ja kieltoja. Siihen nähden ehdotetun 129 §:n 2 momentin 1 kohta on hyvin avoin ja epätäsmällinen (ns. blankorangaistussäännös). Rikosoikeuden täsmällisyysvaatimuksen ja lainkäytön ennakoitavuuden näkökulmasta olisi ehdottomasti parempi ratkaisu, että rangaistussäännöksessä yksilöidysti mainittaisiin ne lain kohdat, joiden rikkominen on rangaistavaa.

Näyttää siltä, että pykälien 35, 38, 50, 53, 54, 57, 59, 67, 68, 73 (tahallisena), 74, 75, 77, 78, 80, 83, 87, 88, 90, 93, 95, 97, 125 vastaiset menettelyt on ajateltu rangaistavaksi. Näihin tulisi viitata selkeästi. Muutosten tekemistä myös rikoslain luonnonsuojelurikoksen kohtaan 1) olisi myös syytä harkita.

Lakiluonnoksen 129 §:n 2 momentin 2 kohdassa on rangaistavina tekoapoina mainittu mm. ”ottaa haltuun” ja ”pitää myyntiä varten”. Tähän liittyy sama epäselvyys kuin luonnoksen 87 §:n 1 momenttiin: onko rangaistavaa haltuun ottaminen ja hallussapito myös ei-kaupallisessa tarkoituksessa? Hallituksen esitystä koskeva luonnoskaan ei anna tähän vastausta. Kun luonnonsuojelulaki nyt kokonaisuutena uudistetaan, ei siihen saa jäädä tällaisia käytännön lainsoveltamisessa hankaliksi todettuja epäselvyyksiä.

Lisäksi on huomattava, että jos ilmaisun ”ottaa haltuun” halutaan yksiselitteisesti tarkoittavan myös hallussa pitämistä, tulisi ajatus ilmaista käyttämällä sanoja ”pitää hallussaan”. Korkein oikeus on kätkemisrikosta koskeneessa ratkaisussaan KKO:1997:11 katsonut, että haltuun ottamalla toteutettu kätkemisrikos on täytynyt haltuunottohetkellä eikä kyse ole ns. jatkuvasta rikoksesta. Tämä tarkoittaa sitä, että rikoslain 8 luvussa säädetty syyteoikeuden vanhentuminen lasketaan

alkavaksi haltuunottohetkestä. Mikäli luonnonsuojelurikkomuksena säädetään rangaistavaksi vain haltuun ottaminen eikä hallussapito, on mahdollista, että tuomioistuimet katsovat syyteoikeuden vanhentumisen alkavan kulua jo haltuunottohetkestä. Tästä taas seuraisi esimerkiksi luvattomien yksityisten kokoelmien hallussapitotilanteissa laajoja syyteoikeuden vanhentumisia.

Lakiluonnoksen 129 §:n 2 momentin osalta todettakoon, että sen 3 – 5 kohdissa vaikuttaa olevan viittaukset väärään 88 §:n momenttiin.

Lakiluonnoksen 130 §:n 1 momentin mukaan se, joka on syyllistynyt 129 §:ssä tarkoitettuun tekoon rikkomalla eläinlajin tai kasvilajin rauhoitusmääräyksiä, on tuomittava menettämään valtiolle se arvo, mikä rauhoitetulla eläimellä tai kasvilla on lajinsa edustajana. Hallituksen esitystä koskevan luonnoksen mukaan pykälä vastaisi sisällöllisesti voimassa olevan luonnonsuojelulain 59 §:ää. Lakiluonnoksessa olevaan 130 §:n 1 momenttiin on kuitenkin lisätty sanat ”rikkomalla eläinlajin tai kasvilajin rauhoitusmääräyksiä”, mitä ilmaisua voimassa olevassa laissa ei ole. Hallituksen esitystä koskevassa luonnoksessa ei täsmennetä, mitä lisätyllä ilmaisulla tarkoitetaan. Lakiluonnoksen 73 §:ssä on säädetty eläinlajien rauhoitussäännöksistä ja 75 §:ssä kasvilajien rauhoitussäännöksistä. Koskeeko ehdotettu 130 §:n 1 momentti ainoastaan noiden lainkohtien rikkomista – vai koskeeko se myös esimerkiksi ehdotetun 87 §:n vastaista menettelyä, kuten nykyisin oikeuskäytännössä on tulkittu? Ehdotettuun 130 §:n 1 momenttiin tehty lisäys aiheuttaa epäselvyyttä, ja lainsäätäjän tulisi joko lakitekstissä tai vähintään yksiselitteisesti lain esitöissä ilmaista, minkä määräysten rikkominen laukaisee 130 §:n 1 momentissa tarkoitetun menettämisseuraamuksen.

Jos esimerkiksi linnunmunien osalta ehdotettua 130 §:n 1 momenttia sovellettaisiin siten, että menettämisseuraamus voisi seurata ainoastaan 73 §:ssä säädettyjen rauhoitussäännösten rikkomisesta, kannattaisi linnunmunien keräilijän aina väittää ottaneensa munat haltuunsa yli viisi vuotta aikaisemmin. Tämä siitä syystä, että 73 §:ssä puhutaan haltuun ottamisesta eikä hallussapidosta, jolloin rikos täyttyy jo haltuun ottamisella ja menettämisseuraamusta koskeva viiden vuoden vanhentumisaika alkaa ainakin Korkeimman oikeuden kätkemisrikosta koskevan ratkaisun perusteella kulua tuosta hetkestä. Jos taas ehdotettua 130 §:n 1 momenttia sovellettaisiin siten, että menettämisseuraamus voisi seurata myös ehdotetun 87 §:n vastaisesta menettelystä, jo pelkkä hallussapito johtaisi menettämisseuraamukseen. Jälkimmäinen tulkinta olisi varmasti tehokkaampi tapa estää rauhoitettuihin lajeihin kohdistuvaa keräilyä ja vaihdantaa. Mutta lainsäätäjä tekee, kuten parhaaksi näkee. Ongelmana vain on nyt se, että ehdotettu laki on tältä osin epäselvä.